

Υπάρχουν όρια στην διάθεση του ανθρώπινου σώματος; Θεολογική και επιστημονική προσέγγιση

Μητροπολίτου Ναυπάκτου καί Αγίου Βλασίου Ίεροθέου

4 Δεκεμβρίου 2018

Ο Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης κ.Ίερόθεος στις 30-03-2018 συμμετείχε στην Διημερίδα Βιοηθικής, πού διοργανώθηκε από τά Άρσάκεια Σχολεία Πατρών σέ συνεργασία μέ τό Τμήμα Φιλοσοφίας του Πανεπιστημίου Πατρών. Στην συνέχεια δημοσιεύουμε τήν είσήγηση του Σεβασμιωτάτου.

Τα ό θέμα πού μου δόθηκε νά αναπτύξω στην Διημερίδα αυτή Βιοηθικής είναι: «Υπάρχουν όρια στην διάθεση του ανθρώπινου σώματος; Θεολογική καί επιστημονική προσέγγιση». Όπως αντιλαμβάνεσθε τό θέμα αυτό είναι μεγάλο καί θά άρκεσθώ σέ μερικές άπαραίτητες έπισημάνσεις.

Κατ' άρχάς διαβάζοντας τήν έρωτηματική πρόταση καί τήν καταφατική πρόταση πού μου δόθηκε, αντιλαμβάνομαι ότι από έμένα θέλετε νά σας πώ για τήν «διάθεση του ανθρώπινου σώματος», δηλαδή τίς μεταμοσχεύσεις, για τό αν «υπάρχουν όρια» σέ αυτήν τήν διάθεση καί ποιά είναι αυτά, καθώς έπίσης νά κάνω μιά μικρή θεολογική καί επιστημονική προσέγγιση του σοβαρού αυτού θέματος καί όλα αυτά σέ χρονικό διάστημα είκοσι λεπτών.

Έν πάση περιπτώσει θά τονίσω μερικά σημεία καί στην συζήτηση πού θά γίνη θά δώσω ευρύτερες έξηγήσεις. Στην αρχή θά τονίσω τά...θεωρητικά καί μετά τά πρακτικά.

1. Μερικές βασικές θεολογικές άρχές για τήν ζωή καί τόν θάνατο.

Ἐπειδή εἶμαι κληρικός καί θεολόγος πρέπει νά τονίσω τίς βασικές θεολογικές ἀρχές γιά τήν ζωή καί τόν θάνατο.

Πρώτη βασική θεολογική ἀρχή εἶναι ὅτι, κατά τήν διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας, ἡ ζωή τοῦ ἀνθρώπου εἶναι δῶρο τοῦ Θεοῦ.

Ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος τό τονίζει αὐτό ἐπιγραμματικά: «Τό τεκεῖν ἄνωθεν ἔχει τήν ἀρχήν, ἀπό τῆς τοῦ Θεοῦ προνοίας, καί οὔτε γυναικός φύσις, οὔτε συνουσία, οὔτε ἄλλο οὐδέν αὐτάρκες πρὸς τοῦτο ἐστίν». Αὐτό σημαίνει ὅτι ἡ ζωή δέν εἶναι ἰδιοκτησία κανενός, δέν ἔχουμε ἀποκλειστική κατοχή πάνω σέ αὐτήν. Ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός κάνει τήν διάκριση μεταξύ τοῦ «ἐφ' ἡμῖν», δηλαδή τοῦ αὐτεξουσίου καί τοῦ «οὐκ ἐφ' ἡμῖν», στό ὁποῖο ὑπάγονται ὅσα ἀνήκουν στόν Θεό, ἤτοι ἡ ζωή καί ὁ θάνατος, ὅπως καί ἀπό τά γινόμενα ἄλλο εἶναι στήν ἐξουσία μας καί ἄλλο δέν εἶναι. Γιά παράδειγμα, δέν εἶναι στήν ἐξουσία μας καί στήν θέλησή μας νά δημιουργήσουμε ἕνα Σύμπαν.

Δεύτερη θεολογική ἀρχή εἶναι ὅτι ἡ ψυχὴ συνδέεται μέ τήν ζωή, ὅποτε δέν ὑπάρχει ζωή στόν ἄνθρωπο χωρίς ψυχὴ, οὔτε, βέβαια, προϋπῆρχε ἡ ψυχὴ πρὶν τήν σύλληψη. Ἀμέσως μέ τήν σύλληψη τοῦ ἀνθρώπου, ὑπάρχει καί ψυχὴ. Αὐτό στόν ἅγιο Ἰωάννη τόν Δαμασκηνό λέγεται ὅτι ἡ ψυχὴ ὑπάρχει «ἐξ ἄκρας συλλήψεως» καί ὅτι «ἅμα τῇ συλλήψει ἐμψύχεται».

Αὐτό σημαίνει ὅτι ἀπό τήν πρώτη στιγμή πού γονιμοποιεῖται τό ὠάριο ἀπό τό σπερματοζῶαριο καί δημιουργεῖται τό ζυγωτό, ὑπάρχει ψυχὴ. Γνωρίζουμε ἀπό τήν βιολογία ὅτι ἀμέσως μετά τήν γονιμοποίηση τοῦ πρώτου κυττάρου, τά βλαστοκύτταρα πολλαπλασιάζονται χωρίς νά διαφοροποιοῦνται. Ἡ διαφοροποίηση τῶν βλαστοκυττάρων ἀρχίζει τήν 14ῃ ἡμέρα ἀπό τήν σύλληψη. Ἀμέσως μετά τήν πρώτη διαφοροποίηση ἀρχίζουν νά δημιουργοῦνται οἱ ἱστοί, γιά νά γίνουν τά ὄργανα, ὁ ἐγκέφαλος, ἡ καρδιά καί ὁλόκληρο τό σῶμα. Ὅμως, ἀπό τήν πρώτη στιγμή πρὶν διαφοροποιηθοῦν τά βλαστοκύτταρα, πρὶν σχηματισθοῦν τά ὄργανα, ὑπάρχει ἡ ψυχὴ μέσα στό ζυγωτό. Αὐτό εἶναι ἄκρως σημαντικό γιά τίς μεταμοσχεύσεις, ὅπως θά δοῦμε.

Τρίτη βασική θεολογική ἀρχή εἶναι ὅτι ἡ ψυχὴ εἶναι μία, ἀλλά εἶναι πολυδύναμη. Οἱ δυνάμεις τῆς ψυχῆς εἶναι ἡ ζωτικὴ ἐνέργεια πού δίνει ζωή στό σῶμα, ἡ θρεπτικὴ ἐνέργεια πού τρέφει τό σῶμα, ἡ αὐξητικὴ πού αὐξάνει τό σῶμα, ἡ συντηρητικὴ πού τό συντηρεῖ, ἡ λογικὴ πού ἐνεργεῖ στόν ἐγκέφαλο καί ἡ νοερά πού

είναι αὐτοτελής οὐσία πού δέν ἔχει κάποιο ὄργανο γιά νά ἐνεργήσει. Ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς θά πῆ ὅτι ἡ ψυχὴ «πανταχοῦ τοῦ σώματος ἐστὶ» καὶ ἐνεργεῖ διαφοροτρόπως. Αὐτό σημαίνει ὅτι τὸ σῶμα δέν τρέφεται, αὐξάνεται, συντηρεῖται, σκέπτεται μέ τὰ κύτταρα ἀπλῶς, ἀλλά μέ τὴν ζωὴ πού ὑπάρχει σέ αὐτά καὶ τὴν ψυχὴ πού εἶναι στενά συνδεδεμένη μέ τὴν ζωὴ. Γι' αὐτό ὅσοι ἐπιστήμονες δέν πιστεύουν στὴν ψυχὴ δέν μποροῦν νά ὀρίσουν τί εἶναι ἡ ζωὴ, ἀπλῶς ὁμιλοῦν γιά μιὰ *vis vitalis*.

Ἔτσι, δέν συγκρατεῖ τὸ σῶμα τὴν ψυχὴ, ὅπως ἔλεγε ὁ Πλάτων, οὔτε ὑπάρχει ποιητικὴ καὶ παθητικὴ ψυχὴ, ὅπως ἔλεγε ὁ Ἀριστοτέλης, ἀλλά ἡ ψυχὴ ζωογονεῖ καὶ τρέφει τὸ σῶμα. Ὄποτε, ὅταν μερικὰ κύτταρα, ἱστοί, ὄργανα πάθουν κάποια ζημία, δέν ἐνεργεῖ σέ αὐτά ἡ ψυχὴ, ἀλλά ἐνεργεῖ στά ἄλλα πού λειτουργοῦν. Ὄποτε, ἡ ψυχὴ ὑπάρχει ἐκεῖ πού ὑπάρχει ἡ ζωὴ.

Αὐτό σημαίνει ὅτι, στὴν περίπτωση πού μᾶς ἐνδιαφέρει, ὅταν ὑπάρχη νέκρωση τοῦ ἐγκεφαλικοῦ στελέχους, ὁ λεγόμενος ἐγκεφαλικός θάνατος, τότε δέν ἐνεργεῖ στὸν ἐγκέφαλο ἡ λογικὴ ἐνέργεια τῆς ψυχῆς, ἀλλά ὑπάρχει ἡ νοερά ἐνέργεια καὶ ἔχει ὁ ἄνθρωπος ἐπικοινωνία μέ τὸν Θεό, ὅπως λειτουργοῦν οἱ ἄλλες ἐνέργειες τῆς ψυχῆς, ἥτοι ἡ θρεπτικὴ, ἡ αὐξητικὴ, ἡ συντηρητικὴ, γι' αὐτό καὶ ὁ ὀργανισμὸς τοῦ ἐγκεφαλικά νεκροῦ τρέφεται καὶ συντηρεῖται, ὅπως ἐπίσης ἐνεργεῖ ἡ ζωτικὴ ἐνέργεια τῆς ψυχῆς στὴν καρδιά στίς λεγόμενες φυσικὲς λειτουργίες της, ὅπως τὸν κόμβο Ταβάρρα, τὸν κόμβο τοῦ Χείθ καὶ τὸ δεμάτιο τοῦ Χίς. Βεβαίως, στὴν περίπτωση τοῦ ἐγκεφαλικοῦ θανάτου τίθεται ἡ μηχανικὴ ὑποστήριξη τῆς ἀναπνοῆς, ἀλλά ἂν δέν ὑπάρχη στίς «φυσικὲς» μπαταρίες τῆς καρδιάς ἡ ζωτικὴ ἐνέργεια τῆς ψυχῆς, δέν θά μπορεῖ νά λειτουργήσῃ ἡ καρδιά.

Τέταρτη βασικὴ θεολογικὴ ἀρχὴ εἶναι ὅτι τὸ δικαίωμα στὸν θάνατο τοῦ ἀνθρώπου ἀνήκει ἀποκλειστικά στὸν Θεό. Ὁ ἄνθρωπος μπορεῖ νά ἀποφασίσῃ νά δώσῃ τὴν ζωὴ του γιά τὸν Θεό καὶ τοὺς συνανθρώπους του, γιά μεγάλα καὶ ὑψηλά ἰδανικά, ὅπως τὸ ὑπέδειξε ὁ Χριστὸς μέ τὸν ἐκούσιο θάνατό Του στὸν Σταυρό, πού ἀγάπησε τοὺς Μαθητές Του καὶ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους «μέχρι τέλους», ἀλλά δέν μπορεῖ νά γίνῃ ἀποδεκτὴ ἡ αὐτοχειρία, οὔτε ἡ στέρηση τῆς ζωῆς του ἀπὸ κάποιους ἄλλους, χωρὶς τὴν θέλησή του.

Αυτές τίς τέσσερεις βασικές θεολογικές αρχές πρέπει νά τίς συγκρατήσετε γιά νά δοῦμε τό θέμα τῶν μεταμοσχεύσεων ἀπό πλευρᾶς θεολογικῆς καί Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας.

2. Οἱ μεταμοσχεύσεις ἀπό θεολογικῆς προοπτικῆς.

Ὅταν κάνουμε λόγο γιά μεταμοσχεύσεις, ἐννοοῦμε τήν ἀφαίρεση τοῦ μοσχεύματος, δηλαδή κάποιου ὀργάνου ἢ ἰστοῦ, ἀπό ἕναν ἄνθρωπο καί τήν ἐμφύτευσή του σέ ἄλλον ἄνθρωπο. Στήν περίπτωση αὐτή εἶναι ὁ δότης, πού δίνει τά ὄργανα, ὁ λήπτης πού τά λαμβάνει καί ἡ μεταμοσχευτική ὁμάδα πού κάνει αὐτό τό λεπτό καί δύσκολο ἔργο.

Ἐπίσης, διακρίνονται δύο μορφῶν μεταμοσχεύσεις.

Ἡ πρώτη εἶναι ὅταν λαμβάνονται μοσχεύματα ἀπό ζωντανούς δότες, δηλαδή, ἐάν ἕνας ἄνθρωπος θέλη νά δώσῃ κάποιο διπλό ὄργανό του, ὅπως ἕναν νεφρό, ἕναν ὀφθαλμό, τό δέρμα, χωρίς αὐτό νά συντελέσῃ στόν θάνατό του, ἢ νά γίνῃ μετάγγιση αἵματος, ἀφοῦ τό αἷμα εἶναι ρευστός ἰστός. Αὐτό τό κάνουν μερικές φορές οἱ γονεῖς στά παιδιά τους, ὅπως σημειώνεται στήν βιβλιογραφία, οἱ γυναῖκες γιά τούς ἄνδρες τους, σπάνια δέ οἱ ἄνδρες γιά τίς γυναῖκες τους. Αὐτό γίνεται γιὰ αὐτή ἡ πράξη δέν ἀπαιτεῖ μόνον ἀνδρεία, ἀλλά εὐαισθησία, καρδιά, ἀγάπη.

Αὐτό δέν ἀπαγορεύεται ἀπό πλευρᾶς βιοθεολογίας, ἀρκεῖ νά γίνεται μέ ὀρισμένες προϋποθέσεις πού θά τονισθοῦν πιό κάτω.

Ἡ δεύτερη μορφή μεταμοσχεύσεων εἶναι ὅταν δίνονται μοσχεύματα ἀπό λεγόμενους πτωματικούς δότες. Γιά παράδειγμα, ὅταν μποροῦν νά λάβουν ὄργανα ἀμέσως μετά τόν βιολογικό θάνατο τοῦ ἀνθρώπου, ὅπως τόν κερατοειδῆ χιτώνα.

Ἐκεῖνο πού ἐπικρατεῖ σήμερα εἶναι ὅτι θεωρεῖται συνήθως ὁ ἐγκεφαλικός θάνατος, δηλαδή ἡ νέκρωση τοῦ ἐγκεφαλικοῦ στελέχους (προμήκης μυελός) ὡς βιολογικός θάνατος.

Στήν περίπτωση αὐτή τίθενται τρεῖς βασικές προϋποθέσεις γιά νά ληφθοῦν ὄργανα. Ἡ πρώτη νά γίνῃ πιστοποίηση ἐγκεφαλικοῦ θανάτου, ἀπό συγκεκριμένες κλινικές καί ἐργαστηριακές ἐξετάσεις καί μέ τήν παρέλευση συγκεκριμένων ὥρῶν. Ἡ δεύτερη προϋπόθεση νά ὑπάρχῃ ἔγγραφη ἐλεύθερη συγκατάθεση τοῦ δότη ὅσο εἶναι ζωντανός. Εἶναι εὐνόητον ἀπό πλευρᾶς ὀρθοδόξου θεολογίας δέν μποροῦμε νά ἀποδεχθοῦμε τήν «εἰκαζόμενη συναίνεση» ἢ τήν ἀντικατάσταση τῆς συναίνεσης τοῦ ἐγκεφαλικά νεκροῦ ἀπό τήν συναίνεση τῶν συγγενῶν. Καί ἡ τρίτη προϋπόθεση εἶναι νά

μή γίνη τό μόσχευμα ἀντικείμενο ἐμπορικῶν συναλλαγῶν, καί φυσικά νά τηροῦνται οἱ προϋποθέσεις τῆς ἐπιλογῆς τῶν ὑποψηφίων γιά τήν λήψη τοῦ μοσχεύματος.

Αὐτές οἱ τρεῖς προϋποθέσεις εἶναι ἀναγκαῖες γιά τήν λήψη τῶν ὀργάνων τῶν ἐγκεφαλικά νεκρῶν, σέ περίπτωση πού θεωρεῖται ὅτι ταυτίζεται ὁ ἐγκεφαλικός θάνατος μέ τόν βιολογικό θάνατο. Βέβαια, στό σημεῖο αὐτό πρέπει νά σημειωθῇ ὅτι ἄλλαξαν πολλές φορές τά κριτήρια τοῦ θανάτου καί αὐτό δημιουργεῖ προβληματισμό.

Ἀπό πλευρᾶς ὀρθοδόξου θεολογίας ὑφίσταται στό σημεῖο αὐτό ἓνα καίριο ἐρώτημα: Εἶναι ὁ ἐγκεφαλικός θάνατος βιολογικός θάνατος;

Διατυπώθηκαν πολλές ἀπόψεις πάνω στό ἐρώτημα αὐτό. Ἡ μία ἀπάντηση εἶναι ὅτι στήν ἰατρική κοινότητα ἔγινε κατά βάση ἀποδεκτό ὅτι ταυτίζεται ὁ ἐγκεφαλικός θάνατος μέ τόν βιολογικό θάνατο, ἀφοῦ στόν ἐγκεφαλικά νεκρό δέν ὑπάρχει ἀναστρεψιμότητα, οὔτε γίνεται μεταμόσχευση ἐγκεφάλου, οὔτε μπορεῖ ὁ ἐγκεφαλικός νεκρός νά ζήσει χωρίς μηχανική ὑποστήριξη τῆς ἀναπνοῆς (ἀναπνευστήρα). Μιά ἄλλη ἀπόψη εἶναι ὅτι ὁ ἐγκεφαλικός θάνατος εἶναι μία «ἰατρογενής ἔννοια», πού εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς τεχνολογίας καί ὄχι τῆς φυσιολογικῆς ἐξελίξεως τοῦ ἀνθρώπινου ὀργανισμοῦ, καί πάντως δέν εἶναι θέμα τῶν ἰατρῶν νά θεολογήσουν πότε ἐξέρχεται ἡ ψυχή ἀπό τό σῶμα, ὅποτε αὐτό ἀφήνεται στίς θρησκευτικές, φιλοσοφικές καί θεολογικές ἀρχές τοῦ ἐγκεφαλικά νεκροῦ ἀνθρώπου. Ἐπίσης, δέν εἶναι ἀπόλυτο ὅτι ὁ ἐγκεφαλικός νεκρός εἶναι καί βιολογικά νεκρός, διότι οἱ ἐγκεφαλικά νεκροί, πού ζοῦν μέ μηχανική ὑποστήριξη τῆς ἀναπνοῆς, ἔχουν στοιχεῖα ζωῆς, ἀφοῦ εἶναι θερμά, ἔχουν καρδιακό παλμό καί αἱματική ροή, παράγουν οὔρα καί ἀπορροφοῦν καί μεταβολίζουν τίς τροφές, ἀναφέρθηκαν δέ στήν βιβλιογραφία καί περιπτώσεις πού ἔγκυες γυναῖκες κυοφοροῦν (περίπτωση Susan Torres, πού ἔμεινε ἐγκεφαλικά νεκρή 3 μῆνες, πού κυοφοροῦσε καί ὕστερα ἀπό τήν γέννηση τῆς κόρης της, ἀποσυνέδεσαν τήν μηχανική ὑποστήριξη τῆς ἀναπνοῆς). Ὅποτε, ἓναν ἄνθρωπο πού παράγει οὔρα, τρέφεται, συντηρεῖται καί κυοφορεῖ δέν μπορεῖ κανεῖς νά τόν θεωρήσει βιολογικά νεκρό.

Ἀπό πλευρᾶς θεολογίας ἐδῶ ὑπάρχει ἔντονος προβληματισμός. Θυμηθῆτε τήν βασική θεολογική ἀρχή πού σᾶς ἐξέθεσα στήν

ἀρχή τῆς εἰσηγήσεώς μου, ὅτι ἡ ψυχὴ ὑπάρχει ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή τῆς συλλήψεως τοῦ ἐμβρύου πρὶν διαφοροποιηθοῦν τὰ βλαστοκύτταρα, πρὶν σχηματισθοῦν οἱ ἱστοί καὶ τὰ ὄργανα, πρὶν σχηματισθῆ ὁ νευρικός ἱστός πού θά γίνῃ ἐγκέφαλος πού διαφοροποιεῖται ἀπὸ τὴν 14 ἡμέρα ἀπὸ τὴν σύλληψη, πρὶν ἀρχίσουν νά λειτουργοῦν τὰ κύτταρα πού θά γίνουν καρδιά καὶ αὐτό γίνεται τὴν τρίτη ἐβδομάδα ἀπὸ τὴν σύλληψη τοῦ ἐμβρύου. Δηλαδή, τὸ ἔμβρυο, ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ πλευρᾶς ὀρθοδόξου θεολογίας, ὑφίσταται «ἐξ ἄκρας συλλήψεως» ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή τῆς σύλληψης.

Εἶμαι σίγουρος, ὅτι θά ἔχετε τὴν ἐρώτηση τελικά ποιά εἶναι ἡ ἄποψη τῆς ὀρθοδόξου θεολογίας γιὰ τίς μεταμοσχεύσεις; Τίς ἀποδέχεται ἢ τίς ἀπορρίπτει;

Ἡ Ἐκκλησία δέν ἔχει ἠθικό πρόβλημα μέ τούς ζωντανούς δότες, ἀρκεῖ νά τηροῦνται οἱ ἀπαραίτητες προϋποθέσεις ὅτι δίνονται μέ ἐλεύθερη συγκατάθεση καὶ τὰ μοσχεύματα δέν θά εἶναι ἀντικείμενα ἐμπορικῶν συναλλαγῶν. Γιὰ τούς λεγόμενους «πτωματικούς δότες» μπορεῖ νά ἀποδεχθῆ τὴν προσφορά τους ὅταν γίνεται μέ ἐλεύθερη συγκατάθεση, ὅταν εἶχαν σώας τὰς φρένας, ὅταν τό εἶχαν δηλώσει, καὶ δέν μπορεῖ νά ἀποδεχθῆ τὴν εἰκαζόμενη συναίνεση, γιατί καταργεῖται τό βασικό γνώρισμα τοῦ ἀνθρώπου πού εἶναι τό αὐτεξούσιο, ἡ προαίρεση καὶ ἡ ἐλευθερία, καὶ ὅταν αὐτή ἡ προσφορά τεθῆ στήν προοπτική τῆς θυσίας ὡς προσφορᾶς καὶ ὄχι μέ τὴν προοπτική ὅτι ὁ ἐγκεφαλικός θάνατος εἶναι συγχρόνως καὶ βιολογικός θάνατος.

Πρέπει νά ἀναφερθῆ ὅτι ἐκτός τῶν ἄλλων κειμένων πού ἔχω γράψει γιὰ τό θέμα αὐτό, ἔκανα μία εἰσήγηση στήν Ἱεραρχία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος μέ τίτλο «οἱ μεταμοσχεύσεις ἀπὸ ὀρθόδοξη ἐκκλησιαστική πλευρά». Στήν εἰσήγηση αὐτή ἀφοῦ ἀναφέρθηκα στήν πολυποίκιλη, πολυεπίπεδη καὶ πολυσήμαντη ἀντιμετώπιση τῶν μεταμοσχεύσεων ἀπὸ πλευρᾶς κοινωνικῆς, βιοηθικῆς, νομικῆς καὶ ἰατρικῆς καὶ ἀφοῦ προσδιόρισα τίς θεολογικές σχέσεις γιὰ τό πρόβλημα τῶν μεταμοσχεύσεων καὶ τὴν ποιμαντική ἀντιμετώπιση τοῦ θέματος κατέληξα σέ μιά συγκεκριμένη πρόταση, ἡ ὁποία ἔγινε ἀποδεκτή ἀπὸ τὴν Ἱεραρχία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. Κατά-γράφω αὐτὴν τὴν πρόταση.

«1. Σεβόμαστε τὴν ἰατρική ἐπιστήμη καὶ ἐπικροτοῦμε κάθε προσπάθεια γιὰ τὴν θεραπεία τῶν ἀσθενῶν καὶ τὴν παράταση τῆς

ζωής τῶν ἀνθρώπων, ἡ ὁποία ζωή ἔχει μεγάλη σημασία γιά τήν πνευματική ὀλοκλήρωση τοῦ ἀνθρώπου. Ἀρκεῖ, βέβαια, καί ἡ ἱατρική ἐπιστήμη, καθῶς ἐπίσης καί οἱ ἱατρικές ἔρευνες νά κι-νοῦ-νται μέσα στά πλαίσια τῶν ἱατρικῶν καί βιοηθικῶν δεοντο-λογικῶν κανόνων, καί οἱ ὁποῖοι κανόνες προστατεύουν τόν ἄνθρωπο ὡς προσωπικότητα (πρέπει νά γίνεται κλινική καί ἐργαστηριακή δια-πίστωση τοῦ θανάτου). Καί οἱ ἱατροί πρέπει νά ἐργάζονται μέ ταπείνωση καί βαθυτάτη αἴσθηση ὅτι εἶναι ὄργανα τοῦ Θεοῦ γιά τήν ἐξυπηρέτηση τοῦ ἀνθρώπου.

2. Σεβόμαστε τήν ἐλευθερία τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων πού, γιά διαφόρους λόγους, δέν ἐπιθυμοῦν νά γίνουν δότες ὀργάνων τοῦ σώματός τους, καθῶς ἐπίσης σεβόμαστε καί τήν ἐλευθερία τῶν ἱατρῶν ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ἀπό εὐαισθησία καί λόγους συνειδήσεως δέν ἐπιθυμοῦν νά συμβάλλουν στήν θανάτωση ζωντανῶν ὑπάρ-ξεων, γιά νά ἐξυπηρετήσουν κάποια ἄλλη ὑπαρξη (πρέπει νά κα-ταργηθῇ τό σχετικό ἄρθρο τοῦ νέου νόμου).

3. Σεβόμαστε τήν ἐλεύθερη ἐπιθυμία (προσωπική συναίνε-ση) ἐκείνων πού ἐπιθυμοῦν νά γίνουν δότες ὀργάνων τοῦ σώματός τους, ἀρκεῖ βέβαια αὐτό νά γίνεται μέσα στό πνεῦμα τῆς αὐτο-θυσίας καί τῆς ὀλοκληρωτικῆς ἀγάπης καί ὄχι γιά ἄλλους σκοπούς (ἐμπορικές συναλλαγές).

4. Σεβόμαστε τήν ἐπιθυμία τῶν ἀσθενῶν ἐκείνων, πού μέ τήν λήψη μοσχευμάτων ἐπιθυμοῦν νά παρατείνουν τόν χρόνο τῆς βιολογικῆς τους ζωῆς, μέ τήν προϋπόθεση ὅτι θά συντελέσει στήν πνευματική τους ὀλοκλήρωση καί τήν ἐπίτευξη τοῦ σκοποῦ τῆς ὑπάρξεώς τους.

5. Γενικά, ἡ ποιμαντική τῆς Ἐκκλησίας πρὸς τοὺς δότες, τοὺς λήπτες καί τοὺς ἱατροὺς πρέπει νά εἶναι τέτοια, ὥστε μέ ὄλους αὐτοὺς τοὺς τρόπους νά δοξάζεται ὁ Θεός, νά ὀλοκλη-ρῶνται πνευματικά οἱ ἄνθρωποι, καί ἡ ἀσθένεια ἢ ἡ παράταση ζωῆς νά γίνουν προϋπόθεση γιά τήν ἐκπλήρωση τοῦ βαθυτέρου σκοποῦ τῆς δημιουργίας».

(Μεταξύ δύο αἰώνων, σελ. 167-168).

Αὐτή εἶναι καί ἡ ἐπίσημη ἀπόφαση τῆς Ἐκκλησίας πάνω στό θέμα τῶν μεταμοσχεύσεων. Ὅπως ἀντιλαμβάνεσθε ἡ ἀπόφαση αὐτή δέν κινεῖται σέ ἀρνητική προοπτική, οὔτε σέ μιά ἠθικιστική καί πατροναλιστική νοοτροπία, ἀλλά ὀμιλεῖ μέ θετικό τρόπο, θέ-τοντας κάθε φορά τίς ἀπαραίτητες προϋποθέσεις. Μέ τόν τρόπο

αυτόν ή Ἐκκλησία ἀσκεῖ ποιμαντική στά τέκνα της καί ἔτσι ἐπιλύει δύσκολα ζητήματα, χωρίς νά ἀπαγορεύη, ἀλλά θέτει τίς ἀπαραίτητες προϋποθέσεις καί τίς οὐσιαστικές μεθοδολογικές ἀρχές καί ἀσκεῖ εὐαίσθητη ποιμαντική διακονία. Ἄρα ὑπάρχουν κάποια θεολογικά ὄρια τά ὁποῖα ὑπερβαίνονται μέ τήν ἐθελούσια προσφορά, τήν κενωτική ἀγάπη μέσα στό πλαίσιο τοῦ αὐτεξουσίου τοῦ ἀνθρώπου.

3. Μιά σύγχρονη μαρτυρία ἀναισθησιολόγου ἱατροῦ.

Πρόσφατα μοῦ ἐστάλη ὡς ἐπιστολή ἕνα κείμενο πού εἶναι γραμμένο ἀπό Ἴατρό Ἀναισθησιολόγο, ὁ ὁποῖος ἐργάσθηκε πάνω ἀπό τριάντα (30) χρόνια σέ μονάδα ἐντατικής θεραπείας στήν Γερμανία, καί κατέληξε νά εἶναι διευθυντής στήν μονάδα αὐτή, καί ἐπομένως ἔχει μεγάλη πείρα πάνω στά θέματα αὐτά.

Στό κείμενο αὐτό γράφονται πολλά ἐνδιαφέροντα σημεῖα γιά τήν θέσπιση τοῦ ἐγκεφαλικοῦ θανάτου, γιά «τό μεγάλο φάσμα καί ἐλαστικότητα» πού παρατηρεῖται σχετικά μέ τήν συζήτηση «γιά μερικό καί ὀλικό θάνατο γιά κριτήρια τοῦ θανάτου» καί ὅτι «ὄλοι αὐτοί οἱ ὀρισμοί εἶναι σχετικά ἀσαφεῖς καί παρουσιάζουν μιά ρευστότητα ὡστε εὐκόλα νά μεταβαίνει ἡ μιά κατάσταση στήν ἄλλη ἀνάλογα μέ τίς ἀνάγκες». Ἐπίσης, τίθεται τό θέμα ὅτι ὁ θάνατος «εἶναι ἕνα μυστήριο, καί ἡ παγκόσμια πολυφωνία δηλώνει ἄγνοια καί ἀδιαφορία τῶν ἐπιστημῶν». Σέ αὐτήν τήν ἀναζήτηση τοῦ ὀρισμοῦ τοῦ θανάτου δέν πρέπει νά εἶναι μόνη ἡ ἱατρική ἐπιστήμη πού θά ὀρίση τόν θάνατο. Ἀκόμη, στό κείμενο αὐτό τίθενται διάφορα ζητήματα τῶν ὁποίων ὁ συγγραφεύς ἀπέκτησε γνώση ἀπό προσωπική ἐμπειρία γιά τόν «νόμο τῆς ἀγορᾶς, προσφορᾶς καί ζήτησης» ὀργάνων, γιά τήν λίστα ἀναμονῆς πού εἶναι ἐλαστική κατά περίπτωση, τήν ἐξαφάνιση φοιτητῶν καί πώληση στήν μαύρη ἀγορά ὀργάνων, γιά τά οἰκονομικά προβλήματα πού τίθενται, γιά τό ὅτι «ἡ ὑγεία ἔχει γίνει ἐμπόρευμα, ὁ ἀσθενής πελάτης καί σκοπός τό κέρδος» κ.ἄ.

Ἀπό ὅλα ὅσα ἐνδιαφέροντα γράφει σημειώνω δύο.

Τό πρῶτον, τά ὅσα ἀναφέρονται στόν τρόπο μέ τόν ὁποῖο λαμβάνονται τά ὄργανα γιά μεταμόσχευση ἀπό τόν δότη. Γράφει: «Ὁ δότης πρέπει νά εἶναι τόσο νεκρός ὅσο εἶναι ἀναγκαῖο, καί τόσο ζωντανός ὅσο εἶναι δυνατό. Κατ' ἀνάγκη νεκρός, κατά δύναμη ζωντανός. Ἐχει καρδιοαναπνευστικό σύστημα πού λειτουργεῖ ἔστω καί μέ διαρκῆ ὑποστήριξη, παραμένει ζεστός μέ πλήρη ἢ μερική

λειτουργία τῶν ὀργάνων. Ἀντιδρᾶ κατά τήν διάρκειά τῆς ἐκτομῆς τῶν ὀργάνων μέ ταχυκαρδία, αὔξηση τῆς ἀρτηριακῆς πίεσης, ἐφίδρωση καί κινητικότητα. Ὅρισμένοι τά ἐρμηνεύουν σάν ἀντανακλαστικές ἀντιδράσεις, ἄλλοι σάν ἐκδηλώσεις πόνου. Αὐτό δείχνει, ὅπως καί ἡ πείρα, ὅτι ὑπάρχουν πολλές ἀντιδράσεις ἢ καί πλάνες ὅσον ἀφορᾶ στό θέμα τῆς διαγνώσεως τοῦ ἐγκεφαλικά νεκροῦ».

Γι' αὐτό ἡ ἀφαίρεση τῶν ὀργάνων γίνεται μέ ἀναισθησία.

Τό δεύτερο σημεῖο ἀναφέρεται στό ὅτι ἡ προσφορά ὀργάνων μπορεῖ νά γίνεται ἀπό ἐλεύθερη ἀπόφαση τοῦ δότη, ὕστερα ἀπό ἐνημέρωση καί ὄχι μέσα ἀπό ἀσαφεῖς ὁρισμούς περί ἐγκεφαλικοῦ θανάτου. Γράφει:

«Ποῖός εἶναι ἄραγε ὁ πληρεξούσιος τῆς ζωῆς; Ὅλα εἶναι ρευστά. Ἐνα μένει ἄθικτο, τό αὐτεξούσιο, ἡ ἐλεύθερη ἀπόφαση τοῦ δότη, ἡ ὁποία εἶναι ὀρθή νά λαμβάνεται σέ εὐθετο χρόνο μετά ἀπό πολύπλευρη ἐνημέρωση. Τό ἴδιο ἰσχύει καί γιά τά προβλήματα τῆς Μ.Ε.Θ. Σέ ἕνα εἶδος ταυτότητος τεκμηριώνεται ἡ ἐπιθυμία τοῦ δότη ἡ ὁποία μᾶς ἀπαλλάσσει ἀπό πολλούς πονοκεφάλους. Ὁ δότης καί μόνο αὐτός ἀποφασίζει μετά ἀπό ἀντικειμενική πληροφόρηση, χωρίς πιέσεις καί ἐπιρροές. Ἡ ἀπόφαση αὐτή ὄχι μόνο εἶναι σεβαστή, ἀλλά πρέπει καί νά προστατευθῇ. Ἡ καλή πληροφόρηση ἐπιβάλλεται, ἡ ἐπιβολή ἀπαγορεύεται. Οἱ καιροί εἶναι πονηροί. Σέ λίγο ὁ μή τεκμηριωμένος μή δότης θεωρεῖται αὐτόματα δότης μέ συνέπεια τήν ἀφαίρεση τῶν ὀργάνων του».

Ὁ ἐπιστήμονας αὐτός ἀναισθησιολόγος καταλήγει τίς σκέψεις του: «Ἡ πείρα μου στίς Μ.Ε.Θ. πάνω ἀπό τριάντα (30) χρόνια μέ ἐδίδαξε μεταξύ ἄλλων τήν ἀδυναμία μου, περιορισμός γνώσεων, τήν ματαιότητα τοῦ κόσμου καί ὅτι ὁ θάνατος εἶναι μέγας παιδαγωγός».

Τελικά, οἱ μεταμοσχεύσεις εἶναι ἕνα σοβαρό ζήτημα τό ὁποῖο πρέπει νά μελετηθῇ ἀπό πολλές πλευρές, γιατί ἀφορᾶ τήν ζωή καί τόν θάνατο καί τοῦ δότη καί τοῦ λήπτη καί ἐμπλέκονται ζητήματα βιοηθικῆς πού ἀφοροῦν τήν διαδικασία τῶν μεταμοσχεύσεων. Χρειάζεται σοβαρή ἔρευνα καί μεγάλη ὑπευθυνότητα μέ ὅλους ὅσοι ἀσχολοῦνται μέ τό σοβαρό αὐτό ζήτημα.